

รายการวิทยุปฏิสัมพันธ์ : รูปแบบการนำเสนอรายการ ที่สนองตอบต่อพฤติกรรมการรับสารของกลุ่มเป้าหมาย ภายใต้แบบลักษณะของการสื่อสารสองทาง

- » รองศาสตราจารย์ ภูพำพันธ์ ยอดมิ่ง
- » รองศาสตราจารย์ประจำแขนงวิชาวิทยุกระจายเสียง
และวิทยุโทรทัศน์
- » คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทนำ

ผู้เขียนบทความเชิงวิชาการเรื่องนี้ มีความสนใจเป็นพิเศษ กับการศึกษารูปแบบการนำเสนอรายการวิทยุปฏิสัมพันธ์ ภายใต้เหตุผลของความต้องการที่จะศึกษาเพื่อหาองค์ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับรูปแบบหรือวิธีการนำเสนอสาร (Message) ผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียง ที่สอดคล้องกับแบบลักษณะใหม่ ๆ ทาง การสื่อสาร โดยผู้เขียนได้เคยนำรูปแบบการนำเสนอรายการวิทยุกระจายเสียงปฏิสัมพันธ์มาเป็นตัวแปรของการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งเหตุผลหลักที่ทำการวิจัยโดยใช้รูปแบบการนำเสนอรายการวิทยุกระจายเสียงปฏิสัมพันธ์มานั้น ผู้เขียนมีความประสงค์ที่จะหาคำตอบที่เป็นองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับรูปแบบการนำเสนอรายการวิทยุปฏิสัมพันธ์ที่ใช้แบบลักษณะหรือโมเดลทางการสื่อสารแบบสองทาง (Two Way Communication) อีกทั้งเพื่อเป็นการตอบโจทย์ที่ตั้งเป็นสมมุติฐานไว้ว่า “รูปแบบการนำเสนอรายการวิทยุแบบปฏิสัมพันธ์จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หรือการรับรู้ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ดีกว่า รูปแบบการนำเสนอรายการวิทยุกระจายเสียงแบบดั้งเดิมที่ใช้วิธีการนำเสนอรายการวิทยุกระจายเสียงแบบการสื่อสารทางเดียว (One Way Communication) ภายใต้องค์ประกอบของเนื้อหา

ที่เหมือนกัน แต่แตกต่างกันที่ตัวแปรของวิธีการนำเสนอรายการ...ซึ่งในบทความนี้ ผู้เขียนขออนุญาตที่จะยังไม่กล่าวถึงรายละเอียดของการวิจัยดังกล่าว แต่จะขอเขียนถึงสาระของรูปแบบการนำเสนอรายการวิทยุกระจายเสียงปฏิสัมพันธ์ (Radio Interactive Program) ในเชิงวิชาการเพียงประเด็นเดียว เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงความสำคัญของสื่อปฏิสัมพันธ์ และชี้ให้เห็นถึงสหสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการนำเสนอรายการวิทยุแบบปฏิสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรับสารของกลุ่มเป้าหมายภายใต้แบบลักษณ์ทางการสื่อสารแบบสองทาง

การจัดรายการวิทยุกระจายเสียง

รายการวิทยุกระจายเสียงที่ได้รับฟังจากสถานีวิทยุต่างๆตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น แม้ว่าจะเป็นรูปแบบการนำเสนอรายการแบบเดิมที่ใช้แบบลักษณ์ทางการสื่อสารแบบทางเดียว แต่นับว่ายังมีบทบาทและความสำคัญที่หลากหลาย ทั้งด้านการให้ความรู้ ข่าวสาร การศึกษา และความบันเทิงแก่ประชาชนผู้รับสารอย่างกว้างขวาง มีรศมีการรับฟังที่ครอบคลุมเกือบทุกพื้นที่ในประเทศ ซึ่งปัจจุบันได้มีการนำสื่อวิทยุกระจายเสียงมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ฟังทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา จริยธรรม การศึกษา และอื่นๆ

ความหมายของการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง

จากการศึกษาเกี่ยวกับการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง นักวิชาการด้านสื่อวิทยุกระจายเสียง ได้ให้ความหมายของการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงไว้ดังนี้

การจัดรายการวิทยุกระจายเสียง หมายถึง การกำหนดให้รายการวิทยุกระจายเสียงออกอากาศในช่วงเวลาที่เหมาะแก่การรับฟังทั้งกลุ่มเป้าหมายหลักและกลุ่มผู้ฟังทั่วไป โดยมีการวางแผนการจัดรายการไว้ล่วงหน้า (นภาพรณ์ อัจฉริยะกุล, การจัดรายการวิทยุกระจายเสียง, หน้า 4 : 2530)

การจัดรายการวิทยุกระจายเสียง หมายถึง การวางแผนรายการทั้งหมดและจัดทำเป็นตารางออกอากาศ การจัดรายการวิทยุกระจายเสียง เปรียบเสมือนการกำหนดยุทธศาสตร์ โดยการรับนโยบายจากผู้บริหารไปพิจารณาจัดทำตารางออกอากาศว่า ใน

ช่วงเวลาใดจะออกอากาศรายการใด ความยาวเท่าไร และในช่วงเวลาที่จะออกอากาศนั้นควรเป็นรายการประเภทใด มีรูปแบบการนำเสนอรายการอย่างไร ข่าวสาร ความรู้ ความบันเทิง และควรมีประเภทของรายการแบบใด เช่น ละคร เพลง ข่าว หรือ สารคดี มีสัดส่วนรายการที่ออกอากาศประจำวันเป็นอัตราส่วนเท่าใด เป็นต้น (เอกสารประกอบชุดวิชาการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง,มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,หน้า 8 : 2530)

จากความหมายของการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงดังกล่าว สามารถสรุปประมวลได้ว่า การจัดรายการวิทยุกระจายเสียง หมายถึง การกำหนดประเภทและรูปแบบการนำเสนอให้เหมาะสมกับช่วงเวลาและกลุ่มเป้าหมายที่รับฟังรายการวิทยุนั้นๆ

อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ถึงโครงสร้างของการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงแล้ว จะเห็นว่ามีส่วนที่เกี่ยวกับการจัดรายการและนำเสนอรายการอยู่สองกลุ่มได้ กลุ่มผู้จัดรายการหรืออาจเรียกว่ากลุ่มผู้นำเสนอรายการ กับกลุ่มผู้ฟังรายการ ซึ่งหากอาจเทียบเคียงกับแบบลักษณ์หรือกระบวนการของการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย ผู้ส่งสาร ตัวสาร ช่องทางที่นำสารไป และ ผู้รับสาร แล้ว จะเห็นได้ว่า การจัดรายการวิทยุกระจายเสียงนั้น ผู้จัดรายการจะเป็นผู้ส่งสาร และผู้รับฟังรายการวิทยุ จะเป็นผู้รับสารและเป็นการนำเสนอสารจากต้นคือผู้จัดรายการวิทยุไปยังปลายทางคือผู้ฟังรายการ ซึ่งการเดินทางของสารผ่านคลื่นวิทยุจากผู้จัดรายการไปยังผู้ฟังรายการวิทยุนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการนำสารโดยใช้แบบลักษณ์ทางการสื่อสารแบบทางเดียวเป็นหลัก ทำให้มีช่องว่างระหว่างผู้ส่งสารที่เป็นผู้จัดรายการกับผู้ฟังซึ่งเป็นผู้รับสาร ช่องว่างตรงนี้เรียกว่า ขาดการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งหากได้มีการนำรูปแบบการจัดรายการวิทยุปฏิสัมพันธ์ (Radio Interactive Program) มานำเสนอแล้วเชื่อว่าจะทำให้เพิ่มสัมฤทธิ์ผลและประสิทธิผลทางการรับรู้ได้มากยิ่งขึ้น เพราะเมื่อวิเคราะห์ตามทฤษฎีการปฏิสัมพันธ์แล้วพบว่าการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันได้ดีขึ้น เป็นที่ยืนยันการใช้แบบลักษณ์ทางการสื่อสารสองทางที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสารสูงสุด

ความหมายของวิทยุปฏิสัมพันธ์

วิทยุปฏิสัมพันธ์คืออะไร

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและรูปแบบการนำเสนอของ

ความหมายของปฏิสัมพันธ์

การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ดำเนินรายการและผู้ฟังเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะบ่งชี้ความสำเร็จของการดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียงแต่ละครั้ง ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า ปฏิสัมพันธ์ ไว้ ดังนี้

ปฏิสัมพันธ์ หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมีความสัมพันธ์กัน โดยคนหนึ่งจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อการกระทำของอีกคนหนึ่ง ปฏิสัมพันธ์นี้ได้แก่การทำปฏิกริยาและการแสดงออกของสมาชิก ซึ่งอาจเป็นการตอบสนอง การเตรียมการ การสื่อสารระหว่างสมาชิก หรือการทำงานร่วมกัน (R.M. Stogdill, 1995:35)

ปฏิสัมพันธ์ เป็นอิทธิพลระหว่างครูกับนักเรียนที่มีต่อกันโดยเน้นถึงพฤติกรรมทางสังคมและอารมณ์ของครูและนักเรียน (G.Terry Page, และคณะ 1977)

จากความหมายดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ปฏิสัมพันธ์ หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมีการสื่อสารกัน อาจเป็นการพูดคุยโต้ตอบกันด้วยวาจา โดยผ่านอุปกรณ์สื่อสารต่างๆ

ความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์

นักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ไว้ดังนี้

ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนจะช่วยให้ครูรู้จักนักเรียนของตนดียิ่งขึ้น รู้ว่าเด็กต้องการอะไร ชัดชัดตรงไหน และพอใจมากน้อยเพียงใด ในขณะที่เดียวกันจะช่วยให้นักเรียนมีความรู้สึกใกล้ชิดกับครูและเพื่อนๆ แสดงออกถึงความรู้สึกและกล้าซักถามเมื่อไม่เข้าใจ นอกจากนี้ ยังช่วยให้เพื่อนๆ แสดงออกถึงความรู้สึกสนุกสนานในการเรียนการสอน และนักเรียนมีความต้องการที่จะเรียนด้วย (พันธิพา อุทัยสุข 2523:209)

วิธีการปฏิสัมพันธ์มีความสำคัญต่อการเรียน คือ เพื่อให้ทราบถึงบุคลิกและคุณลักษณะของครูที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำมาปรับปรุง มอริส โคแกน (Morris Cogan: 72) ธีระ รุญเจริญ (2519: 10) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ว่า สามารถช่วยให้ครูได้ให้คำแนะนำที่มีคุณค่าแก่นักเรียน เพราะตัวครูเองมีความต้องการที่จะกระตุ้นนักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น จากประสบการณ์เดิมของนักเรียน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ปฏิสัมพันธ์ มีความสำคัญ สร้างความรู้สึกถึงความใกล้ชิดระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ทำให้ผู้รับสารกล้าพูดกล้าถาม ต้องการที่จะรับสารมากขึ้น ด้วยความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงนำปฏิสัมพันธ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารผ่านทางวิทยุกระจายเสียง

1. ประเภทของการปฏิสัมพันธ์ทางวาจา

นักวิชาการได้จำแนกประเภทของสื่อปฏิสัมพันธ์ทางวาจา จากการใช้เครื่องมือสำหรับวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ทางวาจา ดังนี้

เนด เอ แฟลนเดอร์ (Ned A. Flanders, 1970: 34) ได้สร้างเครื่องมือสำหรับวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ทางวาจาโดยดัดแปลงจากเครื่องมือบันทึกพฤติกรรมในชั้นเรียนของ จอร์น วิทฮอลท์ ซึ่ง แฟลนเดอร์ ได้พัฒนาเครื่องมือสำหรับวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ทางวาจาโดยจำแนกพฤติกรรมในการปฏิสัมพันธ์ทางวาจาเป็น 10 ประเภท ดังนี้

- 1) การยอมรับความรู้สึก
- 2) การชมเชย การให้การสนับสนุน การให้กำลังใจ
- 3) การยอมรับหรือการนำความคิดเห็นของนักเรียนมาใช้
- 4) การให้คำชม
- 5) การบรรยาย
- 6) การให้แนวทางหรือการออกคำสั่ง
- 7) การวิจารณ์หรือตำหนิ
- 8) นักเรียนพูดโต้ตอบ
- 9) นักเรียนแสดงความคิดเห็น
- 10) การเงียบหรือความวุ่นวายสับสน

การสังเกตพฤติกรรมดังกล่าว พฤติกรรมทางวาจาเป็นตัวอย่างที่เพียงพอของพฤติกรรมทั้งหมดในชั้นเรียน โดยสามารถแบ่งเป็นพฤติกรรมทางวาจาของครู 7 ประการ คือ ประการที่ 1-7 และพฤติกรรมทางวาจาของนักเรียน 2 ประเภท คือ ประเภทที่ 8 และ 9 และความเงียบและความสับสนวุ่นวาย 1 ประเภท คือ ประเภทที่ 10 และยังได้กล่าวถึงความมุ่งหมายที่สำคัญของการสังเกตและการวิเคราะห์พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางวาจาระหว่างครูและนักเรียนไว้ดังนี้

1) เพื่อช่วยควบคุมพฤติกรรมการเรียนการสอนของตนให้เป็นไปในแนวทางที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้หรือช่วยให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสม

2) เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ของสื่อปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนกับผลการเรียนรู้ของนักเรียน

3) เพื่อตรวจสอบพฤติกรรมของนักเรียน จะช่วยส่งผลให้นักเรียนมีความเจริญงอกงามและมีการปรับตัวดีขึ้น

อาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมการเรียนการสอนที่เรียกว่า FIAC (Flanders, Interaction Analysis Categories) นั้น มีหลักการว่าอิทธิพลของครูที่ใช้ในการสอนนั้นสามารถนำมาวิเคราะห์ได้ โดยการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมที่เป็นคำพูดทั้งของครูและนักเรียน แพลนเดอร์ได้แบ่งพฤติกรรมของครูออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ อิทธิพลทางตรงต่อนักเรียน และ อิทธิพลทางอ้อม ต่อนักเรียน

1) อิทธิพลทางตรงต่อนักเรียน ได้แก่

- ครูยอมรับความรู้สึกของนักเรียน เป็นพฤติกรรมที่ครูยอมรับความรู้สึกของนักเรียนและแสดงออกด้วยวาจาในลักษณะที่เห็นอกเห็นใจ ไม่หมิ่น ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกในด้านที่พอใจของครูหรือไม่ก็ตาม

- ครูให้คำชมเชยเป็นการให้คำยกย่องชมเชย หรือสนับสนุนให้กำลังใจ การกล่าวว่า ดีมาก หรือ พูดต่อไปซิ หรือการพูดตลกขบขัน แต่ไม่ได้ใช้การล้อเลียน ถ้าถากถางนักเรียนคนใดคนหนึ่ง

- ครูยอมรับความคิดเห็นและนำความคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะของนักเรียนมาใช้ในการเรียนการสอน การนำความคิดเห็นของนักเรียนมาพูดซ้ำให้นักเรียนทั้งห้องได้ทราบและปรุงแต่งข้อความที่นักเรียนพูดให้ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่เมื่อใดก็ตามที่ครูสอดแทรกความคิดเห็นของตนเองลงไปด้วย จะต้องบันทึกไว้ในพฤติกรรมประเภทที่ 5

- การถาม เป็นการถามคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาหรือวิธีการต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์ให้นักเรียนตอบ อิทธิพลทางอ้อมต่อนักเรียน ได้แก่

- การอธิบาย ครูอธิบายข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็นต่างๆ เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา หรือวิธีการต่างๆ การแสดงความเห็นของครู

- การแนะแนวทาง เป็นการออกคำสั่งหรือแนะแนวทาง โดยมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนปฏิบัติตาม

- การวิจารณ์หรือตัดสิน เป็นพฤติกรรมที่แสดงว่าครูเป็นใหญ่ในการเรียนการสอน การดูด่านักเรียน การวิจารณ์คำพูด หรือการกระทำของนักเรียน การไล่นักเรียนออกนอกห้อง คำกล่าวที่ประสงคิให้นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมไปสู่แนวที่ครูประสงค์

พฤติกรรมของนักเรียนแบ่งออกเป็น

1) นักเรียนแสดงพฤติกรรมตอบสนอง นักเรียนพูดตอบสนอง การพูดของครู

2) นักเรียนแสดงพฤติกรรมริเริ่ม นักเรียนเป็นฝ่ายริเริ่มการพูดเอง

3) การเงียบหรือการความสับสน ได้แก่ การหยุดเว้นระยะการพูด ช่วงเวลาแห่งความเงียบหรือความวุ่นวายสับสน ซึ่งไม่อาจจำแนกพฤติกรรมในขณะนั้นให้เข้าอยู่ในประเภทใดได้

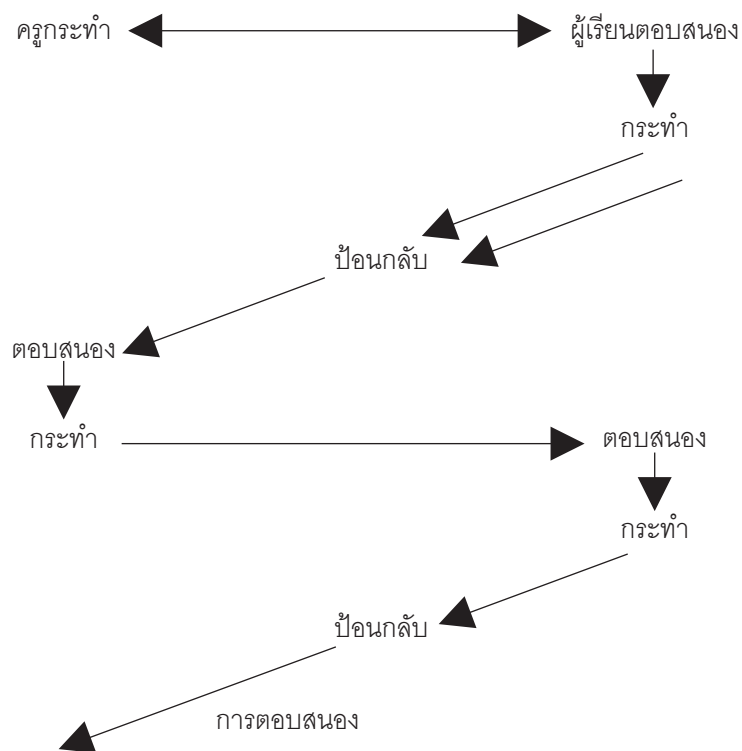
โดยสรุปแล้ว พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางวาจาจะระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารสามารถช่วยให้ผู้ส่งสารควบคุมพฤติกรรมการเรียนรู้ให้เป็นไปตามแนวทางที่ส่งเสริมให้ผู้รับสารเกิดการเรียนรู้ และช่วยให้ผู้รับสารเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสม ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเอารูปแบบของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางวาจาระหว่างครูกับนักเรียนมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้รับสารและเทคโนโลยีทางการสื่อสารยุคปัจจุบัน เพื่อให้การเผยแพร่ความรู้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2. รูปแบบของการปฏิสัมพันธ์

จากการศึกษาเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนพบว่า ครูเป็นผู้ริเริ่มการปฏิสัมพันธ์มากกว่านักเรียน ปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนคือ พฤติกรรมเรียนหรือรูปแบบของพฤติกรรมเรียนของครูซึ่งเป็นลำดับการกระทำที่ต่อเนื่องกันของสภาพในชั้นเรียน เป็นลักษณะปฏิสัมพันธ์ของครูในชั้นเรียนว่า เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำของ

ครูที่แสดงต่อผู้เรียน เช่น การกระทำของครูออกมาในรูปของพฤติกรรม ดังนั้นการกระทำของครูหรือปฏิสัมพันธ์ของครูในชั้นเรียน จึงมีอิทธิพลต่อการตอบสนองของนักเรียน และมีลักษณะเป็นลำดับการกระทำที่ต่อเนื่องกัน ดังแสดงในแผนภาพ ที่ 2

วิธีการตามแผน

ภาพที่ 2 รูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

ที่มา : พันทิพา อุทัยสุข ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน กรุงเทพมหานคร
ไทยวัฒนาพานิช 2540 หน้า 189

จากแผนภาพที่ 2 จะเห็นได้ว่ารูปแบบการปฏิสัมพันธ์ ผู้ส่งสารจะเปลี่ยนบทบาทกันเสมอ การปฏิสัมพันธ์จะเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ การส่งสารและการรับสารเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันและกัน ซึ่งการมีส่วนร่วมในการแสดงออกนี้กระทำโดยใช้ภาษาเป็นสื่อ

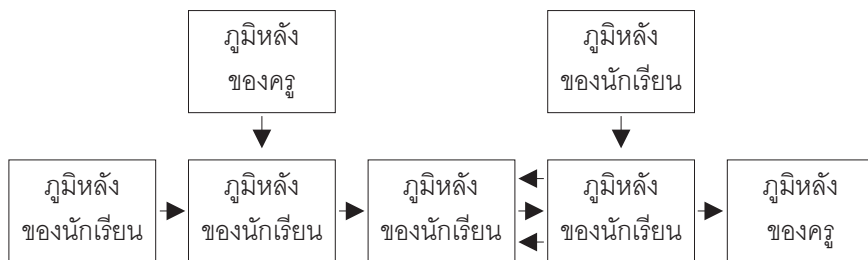
โดยสรุป รูปแบบของการปฏิสัมพันธ์มี 2 รูปแบบ คือ ปฏิสัมพันธ์ที่ครูมีอิทธิพลทางตรงต่อนักเรียน และปฏิสัมพันธ์ที่ครูมีอิทธิพลทางอ้อมกับนักเรียน พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ที่ครูมีต่อนักเรียนมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ โดยนักเรียนตอบสนองการกระทำของครูออกมาในรูปแบบ พฤติกรรม การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมรูปแบบของการปฏิสัมพันธ์ทางวาจาจากาประยุกตใช้ โดยอาศัยโทรศัพท์เป็นสื่อของการปฏิสัมพันธ์ เนื่องจากการสื่อสารทางวิทยุกระจายเสียงปฏิสัมพันธ์ผู้ส่งสารกับผู้รับสารไม่ได้อยู่เผชิญหน้ากัน จึงประยุกต์ใช้สื่อปฏิสัมพันธ์ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และสภาพแวดล้อม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ต่อกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

3. พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์

พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนและปฏิสัมพันธ์ในการศึกษาทางไกล

3.1 ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน

พันทิพา อุทัยสุข (2540:210) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของครูและนักเรียนทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน ซึ่งจะทำให้เกิดแนวโน้มที่นักเรียนจะเรียนรู้ไปทางที่กำหนดไว้ ดังแผนภาพที่ 3 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 3 พฤติกรรมของครูและนักเรียน ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน
ที่มา : พันทิพา อุทัยสุข ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน กรุงเทพมหานคร
ไทยวัฒนาพานิช 2540 หน้า 210

3.2 ปฏิสัมพันธ์ในการศึกษาทางไกล

พันทิพา อุทัยสุข (2540: 212) ได้ให้ความหมายและประเภทเกี่ยวกับ
พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ในการศึกษาทางไกล ดังนี้

3.2.1 ความหมายของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ในการศึกษา
ทางไกลเป็นการศึกษาพฤติกรรมการเรียนการสอนในระบบ
ทางไกล หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่ไม่มีชั้นเรียน แต่อาศัย
สื่อประสม ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ การสอนเสริม
โดยมุ่งให้ผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง และเรียนอยู่กับบ้านโดยไม่ต้องมา
เข้าเรียนตามปกติ

1) พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนในการศึกษา
ทางไกล การปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนสามารถกระทำได้ 2 วิธีได้แก่ (1) การ
ปฏิสัมพันธ์ทางตรง เช่น การประชุมพิเศษ การสอนเสริม การเข้าประชุมเชิงปฏิบัติการ
ประสบการณ์วิชาชีพ การพบโดยนัดหมาย และ (2) การปฏิสัมพันธ์ผ่านสื่อ ได้แก่ การ
ปฏิสัมพันธ์ผ่านจดหมาย ผ่านโทรศัพท์ ผ่านโทรสาร ผ่านจดหมายอิเล็กทรอนิกส์

2) พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน ในระบบการ
ศึกษาทางไกล พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนเกิดขึ้นได้ 2 โอกาส ดังนี้ (1)
การรวบรวมกลุ่มเพื่อศึกษาระหว่างผู้เรียน ผู้เรียนที่มีสถานที่ปฏิบัติงานด้วยกันหรืออยู่ใกล้
เคียงกัน จะรวมกลุ่มเพื่อร่วมศึกษา (2) การรวมกลุ่มเพื่อศึกษาขณะเข้ารับการสอนเสริม
3.2.2 พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ในการศึกษาทางไกลมี 2 ประเภทคือ
พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนในการศึกษาทางไกล
และพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนในการศึกษา
ทางไกล

จากความหมายของพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ทางไกล ผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวทางใน
การวิจัยการจัดการเรียนการสอนของเยาวชนภาคเหนือ โดยใช้วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อ
หลักและเป็นการสอนที่ไม่มีชั้นเรียนแบบปกติ

พฤติกรรมของครูเป็นสิ่งที่ได้ผลมาจากภูมิหลังของครูและจุดมุ่งหมายในการสอน
พฤติกรรมของครูนำไปสู่ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนและปฏิสัมพันธ์จะเป็นส่วนโน้มน้าวให้
นักเรียนได้เตรียมตัวเตรียมกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นพฤติกรรมของครูซึ่งนำไปสู่
ปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างครูและนักเรียนและในระหว่างนักเรียนด้วยกันภูมิหลังของครูมี
ส่วนกำหนดพฤติกรรมการสอนของครู

ภูมิหลังนี้หมายถึงสิ่งแวดล้อมรอบตัวครูประสบการณ์ทั้งส่วนตัวและทางการ
สอน บุคลิกภาพ ทักษะ และการศึกษาในขณะที่กำลังสอน ภูมิหลังเหล่านี้จะมีอิทธิพล
ต่อการแสดงออกของครู ครูที่มีประสบการณ์ในการเป็นผู้นำและมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน
การสอน จะใช้วิธีการทางอ้อมโน้มน้าวนักเรียนให้เป็นไปตามที่ครูต้องการ ไม่ใช้การออก
คำสั่งหรือการชี้แนะต่างๆ แต่จะให้การชี้แนะควบคู่ไปกับการให้การเสริมแรง
พฤติกรรมของนักเรียน ในขณะที่อยู่ในห้องเรียนนั้น เนื่องจากภูมิหลังของนักเรียนและ
จากพฤติกรรมของครู คุณลักษณะของนักเรียนเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของครูได้ใน
บางส่วน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนแต่ละคนจะแตกต่างกันไป และเป็นลักษณะ
ต่อใครต่อคนนั้น

พฤติกรรมของครูและนักเรียนที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนนั้น ได้มีผู้ศึกษาว่ามีสิ่งที่น่าสนใจพอสรุปได้ดังนี้

- 1) พื้นฐานทางสังคมของทั้งครูและนักเรียนมีผลในการปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน
- 2) เพศมีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนเช่นเดียวกัน
- 3) บุคลิกภาพและลักษณะส่วนตัวของนักเรียนที่โดดเด่นมักจะได้รับความสนใจจากครู
- 4) ตำแหน่งที่นั่งในห้องเรียนมีผลต่อความสนใจของครู ครูมักจะโต้ตอบกับนักเรียนที่นั่งตรงกลางช่วงหน้ามากกว่าช่วงอื่นๆ

โดยสรุป ปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน เป็นส่วนช่วยให้นักเรียนๆ ได้ดี ครูต้องเตรียมกิจกรรมการเรียนการสอนที่เป็นพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับนักเรียน จะไม่ใช่การออกคำสั่งหรือชี้แนะ แต่ใช้การชี้แนะควบคู่กับการให้แรงเสริม การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนมาประยุกต์ใช้ ด้วยการให้แรงเสริมชี้แนะ และใช้คำถามเป็นตัวช่วยให้ผู้รับสารเกิดปฏิสัมพันธ์กับผู้ส่งสารอย่างต่อเนื่อง (เอกสารประกอบชุดวิชาหลักการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 103 : 2530)

รายการวิทยุปฏิสัมพันธ์คืออะไร

อธิบายความเห็นช่วงนี้เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีในวรรณกรรมวิจัยที่ผ่านมา เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงการนำเอาแนวคิดของการปฏิสัมพันธ์มาใช้กับสื่อวิทยุกระจายเสียง

รายการวิทยุกระจายเสียงปฏิสัมพันธ์ คือ สื่อปฏิสัมพันธ์

จากแนวคิดของนักวิชาการด้านการปฏิสัมพันธ์ที่กล่าวไปแล้ว อาจเชื่อมโยงได้ว่า เมื่อวิทยุกระจายเสียงจัดเป็นสื่อสารมวลชนแขนงหนึ่ง (Mass Medias) รายการวิทยุกระจายเสียงที่ผู้จัดส่งสารจากต้นทางไปยังผู้ฟังซึ่งเป็นผู้รับสารปลายทางนั้น สามารถใช้รูปแบบของการนำเสนอรายการแบบปฏิสัมพันธ์ได้ ซึ่งอนุมานได้ว่าสถานีวิทยุกระจายเสียงและเนื้อหาที่นำเสนอสู่กลุ่มเป้าหมายนั้นเป็นสื่อปฏิสัมพันธ์รูปแบบหนึ่งที่ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มทางการสื่อสารได้อย่างน่าสนใจและมีประสิทธิภาพทางการรับรู้ รายการวิทยุปฏิสัมพันธ์เปรียบเสมือนเป็นสื่อปฏิสัมพันธ์ที่เป็นตัวกลางหรือช่องทางที่ใช้ในการสื่อสารแบบสองทางที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถโต้ตอบกันได้ สื่อปฏิสัมพันธ์มีความสำคัญในการช่วยแก้ปัญหาการสื่อสารทางเดียวและช่วยสนองความต้องการสื่อสารแบบสองทางของมนุษย์ทั้งยังช่วยให้สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ความหมายของสื่อปฏิสัมพันธ์

เนื่องจากสื่อปฏิสัมพันธ์เป็นนวัตกรรมที่ยังไม่มีเอกสารอ้างอิงได้มากนัก ซึ่งมีแต่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ ที่เขียนไว้ในเอกสารประกอบการสอบชุดวิชาสื่อสารการศึกษาพัฒนสวร ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เท่านั้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ (2540:6) ได้ให้ความหมายของสื่อปฏิสัมพันธ์ว่า สื่อปฏิสัมพันธ์เป็นตัวกลางหรือช่องทางที่ใช้ในการสื่อสารแบบสองทางที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิริยาสองกลับโต้ตอบกันได้ ในขณะที่อยู่เผชิญหน้ากันหรืออยู่ห่างไกลกันก็ตาม เช่น คำพูดที่ใช้ในขณะที่เผชิญหน้า (Face to Face) โทรศัพท์ที่ใช้ในการสนทนาขณะที่อยู่ไกลกัน เครื่องคอมพิวเตอร์และโปรแกรมที่สามารถโต้ตอบกับผู้ใช้ได้ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Mail) และการประชุมทางไกล (Teleconference) ที่ผู้ใช้และผู้ร่วมประชุมอยู่ต่างที่กัน โดยสรุปแล้ว สื่อปฏิสัมพันธ์ หมายถึง สื่อและการปฏิสัมพันธ์เป็นตัวกลางหรือช่องทางในการสื่อสารแบบสองทางที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิริยาสองกลับโต้ตอบกันได้แม้อยู่เผชิญหน้ากันหรืออยู่ห่างไกลกันก็ตาม

ความสำคัญของสื่อปฏิสัมพันธ์

ในการสื่อสารทางเดียว (One way Communication) นั้น จะไม่มีปฏิริยาสนองกลับ (Feed back) จากผู้รับกลับไปยังผู้ส่งสาร การขาดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารทำให้ผู้ส่งสารไม่ทราบว่าผู้รับสารแปลความหมายของสิ่งที่ส่งไปถูกต้องหรือไม่ หากผู้รับสารไม่เข้าใจก็ไม่สามารถซักถามผู้ส่งสารได้ ต่างกันกับการสื่อสารแบบสองทาง (Two way Communication) ที่ผู้ส่งสารกับผู้รับสารสามารถโต้ตอบซักถามกันได้ ทำให้เข้าใจได้ตรงกัน สื่อปฏิสัมพันธ์จึงมีความสำคัญต่อการสื่อสารมาก ซึ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ (2540:8) ได้ให้ความสำคัญของสื่อปฏิสัมพันธ์ไว้ดังนี้

1.1 สื่อปฏิสัมพันธ์ช่วยแก้ปัญหาการสื่อสารทางเดียว ที่ไม่เปิดโอกาสให้ตอบสนองกันได้ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร การใช้สื่อปฏิสัมพันธ์ในการสื่อสารจะทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิริยาโต้ตอบกันได้โดยที่ต่างฝ่ายต่างผลัดกันทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร เช่น การสนทนาทางโทรศัพท์ การสนทนาแบบเผชิญหน้า การโต้ตอบระหว่างคอมพิวเตอร์กับผู้ใช้

1.2 สื่อปฏิสัมพันธ์สนองความต้องการทางการสื่อสารสองทางของมนุษย์ ตามปกติแล้วเมื่อมีสิ่งเร้ามากระทบ มนุษย์ก็ต้องตอบสนอง ในการสื่อสารแบบทางเดียวนั้น ผู้รับไม่สามารถทำการตอบสนองตามความต้องการได้ เช่น ขณะฟังรายการวิทยุ หรือชมรายการโทรทัศน์ แต่ถ้าเป็นรายการวิทยุปฏิสัมพันธ์หรือโทรศัพท์ปฏิสัมพันธ์ ผู้ฟังและผู้ชมที่ต้องการแสดงความเห็นด้วย ไม่เห็นด้วย หรือมีข้อเสนอแนะอย่างอื่น สามารถสื่อสารกลับไปได้ตามต้องการ

1.3 สื่อปฏิสัมพันธ์ ช่วยให้สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้ การที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารแสดงความคิดเห็น หรือเสนอข้อมูลข่าวสารต่อกันผ่านสื่อปฏิสัมพันธ์ทำให้ต่างฝ่ายต่างได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ต่อกัน

1.4 สื่อปฏิสัมพันธ์ ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ ในการสื่อสารแบบทางเดียว ผู้ส่งไม่สามารถทราบได้ว่าสิ่งที่ส่งไปนั้นถึงผู้รับหรือไม่ ผู้รับเข้าใจเพียงใด ส่วนผู้รับก็ไม่สามารถโต้ตอบหรือซักถามสิ่งที่ไม่เข้าใจได้ จึงอาจแปลความหมายของสิ่งที่ส่งไปไม่ถูกต้อง ทำให้การสื่อสารนั้นไม่บรรลุวัตถุประสงค์ แต่ในการสื่อสารแบบสองทางนั้น

สื่อปฏิสัมพันธ์ที่ใช้ในการสื่อสารสองทางจะทำให้ผู้ส่งและผู้รับสามารถโต้ตอบจนเข้าใจตรงกันได้ จึงทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า สื่อปฏิสัมพันธ์ มีความสำคัญต่อการสื่อสารหลายด้าน ช่วยแก้ปัญหาการสื่อสารแบบทางเดียวที่มีข้อจำกัด สนองตอบต่อความต้องการทางการสื่อสารสองทางของมนุษย์ สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันได้ สื่อปฏิสัมพันธ์ จึงทำให้การสื่อสารบรรลุวัตถุประสงค์และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1. ประเภทของสื่อปฏิสัมพันธ์

นักวิชาการได้แบ่งประเภทของสื่อปฏิสัมพันธ์ไว้ 3 ประเภท คือ

- (1) ช่องทางและอุปกรณ์สื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์ (Interaction Channel of Interactive Equipment)
- (2) สื่อปฏิสัมพันธ์โดยการออกแบบ (Interactive Media by Design) และ
- (3) สื่อปฏิสัมพันธ์โดยการประยุกต์ใช้ (Interactive Media by Application) (พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ, 2540:9)

1.1 ช่องทางหรืออุปกรณ์สื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์ (Interactive channel of Interactive Equipment) หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นช่องทาง หรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการสื่อสารแบบสองทาง ไม่ว่าจะเป็น สัญลักษณ์ ภาษา และเครื่องมือหรือเทคโนโลยีต่างๆ เช่น โทรศัพท์ โทรทัศน์ โทรสาร และคอมพิวเตอร์

1.2 สื่อปฏิสัมพันธ์ โดยการออกแบบ (Interactive Media by Design) หมายถึง สื่อชนิดใดก็ตามที่ถูกออกแบบมาเพื่อการสื่อสารแบบสองทางระหว่างตัวสื่อกับผู้ทำให้มีปฏิสัมพันธ์โต้ตอบกันได้ เช่น โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ออกแบบมาเพื่อใช้เป็นโปรแกรมการสอน (Tutorial Instruction) การฝึกหัด (Drill and practice) สถานการณ์จำลอง (Simulation) และเกมส์ (Games)

1.3 สื่อปฏิสัมพันธ์ โดยการประยุกต์ใช้ (Interactive Media by Application) หมายถึง สื่อทั่วไป เช่น สื่อหนังสือพิมพ์ สไลด์ วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ที่นำมาปรับปรุงหรือเชื่อมโยงกับสื่อปฏิสัมพันธ์อื่นๆ ทำให้สื่อทั่วไปนั้นใช้เป็นสื่อปฏิสัมพันธ์ได้ เช่น แบบเรียนด้วยตนเอง (Self-Instructional Booklet) สไลด์เทปปฏิสัมพันธ์ (Interactive Slide : Tape Program) รายการวิทยุปฏิสัมพันธ์ (Radio Inter-

active Program) และรายการโทรทัศน์ปฏิสัมพันธ์ (Television Interactive program) (พงษ์ประเสริฐ หกสุวรรณ, 2540:9)

โดยสรุปแล้ว สื่อปฏิสัมพันธ์มีอยู่ 3 ประเภท คือ ช่องทางหรืออุปกรณ์การสื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์ สื่อปฏิสัมพันธ์โดยการออกแบบ และสื่อปฏิสัมพันธ์โดยการประยุกต์ใช้

2. รูปแบบของสื่อปฏิสัมพันธ์

รูปแบบของสื่อปฏิสัมพันธ์อาจแบ่งโดยยึดพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ได้ 2 รูปแบบ คือ (1) สื่อปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้า (Face to Face Interactive) และ (2) สื่อปฏิสัมพันธ์แบบไม่เผชิญหน้า (Non – Face to Face Interactive)

2.1 สื่อปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้า (Face to Face Interactive) หมายถึง สื่อปฏิสัมพันธ์ที่ถ่ายทอดเนื้อหาสาระและปฏิสัมพันธ์โดยผู้ส่งและผู้รับอยู่ต่อหน้ากัน ขณะที่ทำการสื่อสารโต้ตอบกัน

2.2 สื่อปฏิสัมพันธ์แบบไม่เผชิญหน้า (Non – Face to Face Interactive) หมายถึง สื่อปฏิสัมพันธ์ที่ถ่ายทอดเนื้อหาสาระและปฏิสัมพันธ์โดยผู้ส่งและผู้รับไม่อยู่ต่อหน้ากันขณะที่ทำการสื่อสารโต้ตอบกัน และปฏิสัมพันธ์ผ่านทางระบบสื่อสาร โทรคมนาคม สื่อโสตทัศน์ คอมพิวเตอร์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ

2.1.1 สื่อปฏิสัมพันธ์แบบไม่เผชิญหน้า ชนิดปฏิสัมพันธ์ทันที (Real Time Interactive) เป็นสื่อปฏิสัมพันธ์ที่ผู้ส่งและผู้รับไม่อยู่ต่อหน้ากัน ขณะที่ทำการสื่อสารโต้ตอบกัน การปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทันที ผ่านอุปกรณ์การสื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์ เช่น สื่อโทรทัศน์ โทรศัพท์ โทรเลข วิทยุรับส่ง

2.1.2 สื่อปฏิสัมพันธ์แบบไม่เผชิญหน้าชนิดยืดหยุ่นเวลา (Delay Interactive) เป็นสื่อปฏิสัมพันธ์ที่ผู้ส่งและผู้รับไม่อยู่ต่อหน้ากัน ขณะที่ทำการสื่อสารโต้ตอบกัน การปฏิสัมพันธ์จะไม่เป็นการโต้ตอบทันที ข้อมูลข่าวสารจึงไม่สด แต่เป็นข้อมูลข่าวสารที่จัดเตรียมไว้ล่วงหน้า ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ที่ส่งจดหมายไปเก็บไว้ในตู้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ของศูนย์บริการคอมพิวเตอร์ (Host) เพื่อรอเจ้าของจดหมายมาเปิดดู

2.1.3 สื่อปฏิสัมพันธ์แบบไม่เผชิญหน้าชนิดทางไกล (Distance Interactive) เป็นสื่อปฏิสัมพันธ์ที่รวมถึงสื่อปฏิสัมพันธ์โดยการออกแบบ เช่น โปรแกรม

คอมพิวเตอร์และสื่อปฏิสัมพันธ์ โดยการประยุกต์ใช้ เช่น วิทยุปฏิสัมพันธ์ โทรศัพท์ปฏิสัมพันธ์ สื่อสิ่งพิมพ์ เทปบันทึกเสียง ที่ผู้ใช้สามารถปฏิสัมพันธ์กับสื่อชนิดนี้ได้

2.1.4 สื่อปฏิสัมพันธ์แบบไม่เผชิญหน้าชนิดโทรคมนาคม (Tele-Communication Interactive) เป็นสื่อที่ผู้ส่งและผู้รับอยู่คนละสถานที่ แต่สามารถมีปฏิสัมพันธ์โต้ตอบกันได้ทันที โดยผ่านสื่อโทรคมนาคมเป็นการปฏิสัมพันธ์เฉพาะเสียงหรือปฏิสัมพันธ์ทั้งภาพและเสียงได้ เช่นการประชุมทางไกลด้วยเสียง การประชุมทางไกลด้วยภาพ เป็นต้น (พงษ์ประเสริฐ หกสุวรรณ, 2540:9-10)

จากรูปแบบของสื่อปฏิสัมพันธ์พอสรุปได้ว่ามีอยู่ 2 รูปแบบหลักคือ สื่อปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้า และ สื่อปฏิสัมพันธ์แบบไม่เผชิญหน้า ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำเอาแนวทางของรูปแบบสื่อปฏิสัมพันธ์ชนิดไม่เผชิญหน้าชนิดทางไกลมาประยุกต์ใช้

3. องค์ประกอบของสื่อปฏิสัมพันธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสื่อปฏิสัมพันธ์ว่าเป็นสื่อที่ใช้ในการสื่อสารสองทาง ซึ่งอาจทำได้โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งกับผู้รับหรือระหว่างสื่อกับผู้รับสื่อปฏิสัมพันธ์ การที่สื่อปฏิสัมพันธ์จะทำหน้าที่ได้สมบูรณ์จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้

3.1 ผู้ส่ง (Sender) หรือแหล่งข่าวสาร (Source) หมายถึง แหล่ง หรือผู้นำเรื่องราว ข่าวสาร แนวความคิด ความรู้ และเหตุการณ์ต่างๆ ส่งไปยังผู้รับ ผู้ส่งอาจเป็นบุคคลหรือคณะบุคคล เช่น ผู้ส่งในชุดการสอนปฏิสัมพันธ์ คือ ผู้สอน ผู้เชี่ยวชาญ หรือคณะวิทยากร ผู้ส่งที่เป็นแหล่งข่าวสารอาจเป็นศูนย์รวมข้อมูลของเครือข่ายคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

3.2 เนื้อหาสาระ (Message) หมายถึง ข่าวสาร แนวความคิด ความรู้ และเหตุการณ์ต่างๆ ที่รับส่งกันระหว่างผู้รับกับผู้ส่ง เช่น เรื่องราวที่สนทนาทั้งในขณะที่อยู่ต่อหน้า และสนทนาทางโทรศัพท์

3.3 ช่องทางหรือสื่อ (Channel Media) หมายถึง ตัวกลางที่ช่วยถ่ายทอดเนื้อหาสาระที่ผู้ส่งต้องการให้ไปถึงผู้รับ และเป็นช่องทางที่ผู้รับตอบสนองผ่านกลับมายังผู้ส่ง เช่น ภาษาท่าทาง ภาษาเขียน ภาษาพูด โทรศัพท์ โทรทัศน์ วิทยุ โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น บางกรณีอาจใช้ช่องทางหรือสื่อร่วมกัน เช่น ใช้วิทยุกระจายเสียงร่วมกับโทรศัพท์

เป็นวิทยุปฏิสัมพันธ์หรือโทรทัศน์ ปฏิสัมพันธ์

3.4 การตอบสนอง (Responding) หมายถึง ปฏิกริยาตอบสนองที่ผู้รับมีต่อเนื้อหาสาระที่ส่งไปแต่ละส่วน เช่น เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เข้าใจ ขอให้อธิบาย หรือยกตัวอย่างเพิ่มเติม มีข้อเสนอแนะ เป็นต้น

3.5 การให้ผลย้อนกลับ (Feedback) หมายถึง การยืนยันให้ผู้รับทราบผลการตอบสนองของตนว่าถูกต้องหรือไม่ เช่น ถูก ผิด และการอธิบายซ้ำ หรือให้ข้อมูลเพิ่มเติม เป็นต้น

3.6 ผู้รับ (Receiver) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่รับเนื้อหาสาระที่ผู้ส่งไปให้ เช่น ผู้ฟัง ผู้ชม และผู้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ผู้รับในชุดการสอนปฏิสัมพันธ์ คือ ผู้เรียน

จากข้อมูลดังกล่าวจึงพอสรุปได้ว่า องค์ประกอบของสื่อปฏิสัมพันธ์ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร เนื้อหาสาระ ช่องทางหรือสื่อ การตอบสนอง การให้ผลย้อนกลับ และการประเมินผล

วิทยุปฏิสัมพันธ์จึงเป็นเป็นรูปแบบการนำเสนอรายการวิทยุกระจายเสียงอีกรูปแบบหนึ่งที่ใช้แบบลักษณะการสื่อสารสองทางซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพทางการสื่อสารได้อย่างมีคุณภาพและสามารถประยุกต์ใช้กับรายการวิทยุประเภทต่างๆ ได้แก่ รายการวิทยุเพื่อการศึกษา รายการวิทยุเพื่อการเรียนการสอน รายการวิทยุเพื่อความบันเทิง ในรูปแบบของรายการนิยายสาร หรือรายการวไรตี้ รายการสนทนา รายการข่าวสารความรู้และรายการประเภทอื่นๆ โดยใช้แบบลักษณะของการสื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์หรือการสื่อสารสองทาง ซึ่งจะเป็นการสนองตอบต่อพฤติกรรมการรับสารของกลุ่มเป้าหมาย ภายใต้แบบลักษณะของการสื่อสารสองทางอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข **มา รู้จักยาบ้า (ยาม้า) กัน สักหน่อย**
กรุงเทพมหานคร www.dms.moph.go.th
- จิราภรณ์ สุวรรณวาจกกสิกิจ **ในเอกสารการสอนชุดวิชา การจัดการวิทยุกระจายเสียง** นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2530
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์ “หน่วยที่ 8 ชุดการสอนทางโทรศัพท์” **ในเอกสารการสอนชุดวิชา สื่อสารการศึกษาพัฒนาสร** นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2540
- นภาพรณ์ อัจฉริยะกุล **ในเอกสารการสอน ชุดวิชาการจัดการวิทยุกระจายเสียง** นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2530
- ประคอง กรรณสูตร **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรม** กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2535
- พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ “**การพัฒนาแบบการสอนเสริม โดยใช้วิทยุทัศน์ปฏิสัมพันธ์ในการสอนทางไกล ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช**” ปริญญาโท การศึกษาศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2539
- พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ “หน่วยที่ 6 ชุดการสอนทางวิทยุและโทรทัศน์ปฏิสัมพันธ์” **ในเอกสารการสอน ชุดวิชาสื่อการศึกษาพัฒนาสร** มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2540
- ล้วน และ อังคณา สายยศ **หลักการวิจัยทางการศึกษา** กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ศึกษาพร 2528
- สมประสงค์ วิทยาเกียรติ **การศึกษาทางไกล** นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2534
- สรายุทธ์ บุญชัยพานิชวัฒนา **กรมการแพทย์กระทรวงสาธารณสุข ดูอย่างไรเมื่อลูกจะไปเสพยา** กรุงเทพมหานคร www.dms.moph.go.th

สุโขทัยธรรมมาธิราช สำนักเทคโนโลยีทางการศึกษา รายงานการวิจัย การทดสอบ
ประสิทธิภาพของสื่อการสอนประเภทวิทยุกระจายเสียง นนทบุรี
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

สุโขทัยธรรมมาธิราช เอกสารประกอบชุดวิชา หลักการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง
นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2530

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สถานการณ์เกี่ยวกับยาเสพติด
กรุงเทพมหานคร www.oncb.go.th/sub-index.htm.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ความรู้เรื่องยาเสพติด
www.oncb.go.th/sub-index.htm.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สถิติผู้เข้ารับการบำบัดรักษา
ประจำปี 2542 กรุงเทพมหานคร www.oncb.go.th/sub-index.htm.

วิโรจน์ สุ่มใหญ่ ยาบ้ามหันตภัยข้ามศตวรรษ ลพบุรี สำนักพิมพ์ HOME SWEET
HOME 2543

อังกูร ภัทรากร กรมการแพทย์กระทรวงสาธารณสุข ยาบ้า กรุงเทพมหานคร
www.dms.moph.go.th

ภาษาอังกฤษ

Ahlm , M. **Telephone Instruxtion in Correspondence Education.** Engle
Wood Cliffs.,N.J. : Prentice Hall, 1972.

APEID , UNESCO . **Distance Learning Systems and Structures :
Training Manual. Vol.2** Bangkok : UNESCO Reginal Office for
Education in Asia and The pacific, 1987.

Bates , T. **Selecting and Using Media in Distance Education.** London.
The Open University Press. 1981

Burge , E.V.and Frewin C.C. “self-Directed In Distance Learning “ **The
Instructional Encyclopedia of Education.** NewYork ; Pergamon
Press, 1985

Dodds, Tony. **Adminstration for Distance Teaching Instructional.**
Cambridge International Extention College, 1983.

Flinck, R. **Correspondence Education Combined with Systematic
Telephone Tutoring.** Kristianstad : Hermads Press; 1978.

Gallagher, M. **Broadcasting and the Open University Student.** Milton
Keynes : Open University, 1977

Jenkins, Janet. **Materials for Learning : How to Teach Adults at a
Distance.** London : Routledge and Kegan Paul, 1981

Kaye, A.R. “Distance Education.” In **Husen, Torstin. The International
Encyclopedia of Education.** New York : Pergamon Press, 1985.

Kaye, Anthony and Greville Rumble. **Distance Teaching for Higher and
Adult Education.** London. The Open University Press, 1981

Parker, Lones. “Introduction to Teleconferencing” **The Telephone in
Education.** 2 Vols. University of Wisconsin Extension : madison,
Wisconsin : 1977

Sewart, David and Others. **Distance Education International**. New York :
St. Martin Press, 1981

Walter, D. and Carey, L. **The Systematic Design of Instruction**, Glenview,
Scott, Foreman and Company, 1978